

στόν, οί νομάδες εἰς ὅλας τὰς ἐποχάς, ἦσαν πάντοτε ἀπειθεῖς καὶ βάρβαροι...» (1). "Όταν ἡ ἐξέλιξις θὰ μεταβάλη τὸν ἐργάτην αὐτὸν εἰς ἰδιοκτήτην, ὅσον μικρὸν καὶ ἂν τὸν φαντασθῶμεν, αἱ ἀντιλήψεις του καὶ αἱ γνῶμαι του διὰ τὸ κεφάλαιον θὰ μεταβληθοῦν. Περὶ αὐτοῦ ὑπάρχουν πολλαὶ ἀποδείξεις.

Τοιοῦτον εἶνε ἐν ὀλίγοις καὶ ἐν γενικαῖς μόνον γραμμαῖς τὸ προλεταριάτον, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ σοσιαλισμὸς στηρίζει τὰς μεγαλυτέρας τῶν ἐλπίδων του.

Ἐὰν στηριχθῶμεν εἰς τοιούτους ἀνθρώπους, διὰ ν' ἀνυψώσωμεν τὴν κοινωνίαν, θὰ περιμένωμεν βεβαίως ἐπὶ πολὺ. Ἄλλ' αὐτὸ δὲν ἐνδιαφέρει τοὺς διδασκάλους... Αὐτοὶ ἐξεπλήρωσαν τὴν ἀποστολήν των διδάσκοντες τὰς ἀρχὰς αἵτινες θὰ διέπουν τὴν νέαν κοινωνίαν! Ἄν δὲ τοιαύτη εἶνε ἡ κατάστασις τῶν ἐργατῶν οἵτινες εὐρίσκονται εἰς πλεονεκτικὴν θέσιν, ὡς φαντασθῆ τις ποία εἶνε διὰ τοὺς ἄλλους, τοὺς μονίμως ἐργαζομένους εἰς τὰ ἐργοστάσια, ἰδίως ἂν δὲν εὐρέθη φιλάνθρωπος ψυχὴ, νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτοὺς ποιάνα τινα ὑπηρεσίαν.

3. Οἱ μισθωτοί.

Κάπως διάφορος εἶνε ἡ ψυχολογία τῶν ὑπαλλήλων, ἰδιωτικῶν καὶ δημοσίων, εἰς τὰς τάξεις τῶν ὁποίων συναντῶνται ἐπίσης «θερμοὶ ὀπαδοὶ» τοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν δι' ὀλίγων ἐκάστην κατηγορίαν τούτων, ἂν καὶ οὗτοι θὰ ἠδύναντο νὰ θεωρηθοῦν ἐν πολλοῖς προλετάριοι.

Ἀρχίζομεν ἀπὸ τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, πρὸς τοὺς ὁποίους ἐστράφη ὁ Μαρξισμὸς, διότι τοὺς ἐθεώρησεν εὐκόλον λείαν. Κατὰ κανόνα οὗτοι προέρχονται, τοῦλάχιστον κατὰ μεγάλην ἀναλογίαν, ἀπὸ τὰς λαϊκὰς καὶ τὰς ἀγροτικὰς ἰδίως τάξεις. Ἡ ἀσκησις δὲ ὑπ' αὐτῶν τοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ δημοσίου ὑπαλλήλου, θεωρεῖται κατ' ἀρχὴν ὡς ἐξαιρετικὴ τις ἐπιτυχία. Ἀφοῦ ὅμως ἀσχοληθοῦν ἐπὶ τινα ἔτη μὲ αὐτό, εὐρίσκουν ὅτι ἠπατήθησαν ὡς πρὸς τὰς ἀρχικὰς ἐκτιμήσεις των· καὶ τότε ἀρχίζει ἡ ἀπογοήτευσις καὶ ἡ δυσαρέσκεια πρὸς τὴν μοῖραν των.

Όταν τὸ πρῶτον εἰσέρχονται εἰς τὸ ἐπάγγελμα, ἔχουν γενικὴν τινα μόρφωσιν, διότι συνήθως εἶνε ἀπόφοιτοι τῶν σχολείων τῆς μέσης καὶ τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως. Ἀλλὰ κατὰ γενικὸν κανόνα τὴν περιορίζουν εἰς τὸ σημεῖον αὐτό. Διότι δὲν ἔχουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, εὐρυτέραν τινὰ φιλοδοξίαν, οὔτε ἀξιώσεις ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν των. Ἀφ' ἧς

(1) Le Bon, μνημ. ἔργον σελ. 55.

Ε.Υ.Δ.Τ.Ε.Κ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

στιγμῆς θὰ εἰσέλθουν εἰς τὴν δημοσίαν ὑπηρεσίαν, τὰ ὕνειρά των ἐτελείωσαν, τὰ ἰδανικά των ἐπραγματοποιήθησαν, οἱ σκοποὶ των ἐξεπληρώθησαν. «Ἐπιάσθησαν ἀπὸ τὸν δημόσιον προϋπολογισμόν», ἐξησφάλησαν «μιὰ θεσοῦλα, ἓνα μισθούλη», ὅπως πολλοὶ ἐξ αὐτῶν λέγουν· ἐπομένως δύνανται νὰ ζήσουν ὑπὸ τὸν ἥλιον.

Βεβαίως δὲν εἶνε ἄξιοι κατακρίσεως διὰ τὸν λόγον αὐτόν. Τοσοῦτον μᾶλλον καθόσον οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἐκπληροῦν ἓνα προορισμὸν σημαντικὸν καὶ συνεπῶς εἶνε χρήσιμοι εἰς τὴν κοινωνίαν, τὴν ὁποίαν πολυειδῶς ἐξυπηρετοῦν. Ἄλλ' ἀκριβῶς διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὀφείλουν νὰ μὴ δυσαρεστῶνται ἀπὸ τὴν μοῖραν των, τὴν ὁποίαν μόνοι καὶ ἐλευθέρως ἐκλέγουν. Διότι ἐν ἓκ τῶν δύο πρέπει νὰ συμβαίη: ἢ θὰ εἶνε εὐχαριστημένοι ἀπὸ τὴν σταδιοδρομίαν των καὶ τὰς ἀπολαυὰς των, ὅποτε πιστοὶ εἰς τὸ καθῆκον, πρέπει νὰ πίπτουν ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων. ἢ ὄχι, ὅποτε ὀφείλουν νὰ τὰ πετοῦν ὅλα —μισθοὺς, συντάξεις, μερίσματα, κλπ.—καί, ἀπαλασσόμενοι τῶν δεσμῶν, νὰ ἐξέρχωνται εἰς τὴν κοινωνίαν· ν' ἀποδύωνται δηλαδὴ εἰς ἀγῶνας, νὰ παλαίουν καὶ νὰ κατακτοῦν τὴν ζωὴν! Ἄλλ' ἐφόσον δὲν τὸ κάμνουν, καὶ ἐφόσον περιορίζουν ἐκουσίως ἑαυτοὺς εἰς τοὺς τέσσαρας τοίχους ἐνὸς γραφείου, ἐξοφλοῦν τόσον εὐκολα καὶ σύντομα καὶ ἄδοξα μὲ νὴν ζωὴν, οὐδὲν δικαίωμα ἔχουν, οὔτε διὰ παράπονα, οὔτε δι' ἐνεργείας ἀνατρεπτικὰς τοῦ καθεστῶτος τὸ ὁποῖον τοὺς συντηρεῖ καὶ τοὺς τοὺς ἐξασφαλίζει τὴν ζωὴν.

Δὲν εἶνε ὅμως ἱκανοὶ διὰ τοιαύτας σκέψεις πολλοὶ δημόσιοι ὑπάλληλοι. Καὶ διὰ τοῦτο σπεύδουν νὰ πυκνῶνουν τὰς φάλαγγας τῶν «ὀπαδῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ» καὶ νὰ ἐργάζωνται «διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τῆς προλεταριακῆς ἐπαναστάσεως». Νὰ παραδεχθῆ τις ὅτι τὸ κάμνουν ἔνεκα λόγων πίστεως; Βεβαίως ὄχι, διότι ὁ πνευματικὸς κόσμος τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν εἶνε ἄρκετὰ περιορισμένος, ὡς ἐλέχθη ἤδη. Ἐνεκα τούτου δὲν ἠμποροῦν, ἐνίστε, ν' ἀντιληφθῶν τὰ στοιχειωδέστερα τῶν πραγμάτων καὶ πολλάκις ἀποβαίνουν, τινὲς ἐξ αὐτῶν, παραίτιοι ἀσκόπου καταταυροανίσεως τοῦ λαοῦ, τὰ συμφέροντα τοῦ ὁποίου ἀνέλαβον ἐπ' ἀμοιβῆ νὰ ἐξυπηρετοῦν. Τοῦ γενικοῦ τούτου κανόνος ἐξαιροῦνται βεβαίως πολλοί, ἓκ τῶν ἀνωτέρων ἰδίως δημοσίων ὑπαλλήλων, οἵτινες μὴ ὀφείλοντες συνήθως τὰς θέσεις των εἰς τὴν ὑπηρεσιακὴν ἱεραρχίαν, ἀποβαίνουν πολλάκις στυλοβάται τοῦ κράτους καὶ τῆς κοινωνίας, διὰ τῆς δημιουργικῆς ἐργασίας των. Ἄλλὰ δὲν πρόκειται περὶ αὐτῶν ἐνταῦθα, διότι ἀναφερόμεθα εἰς τὸν ὄγκον τῶν δημοσίων λειτουργῶν.

Τί ἐλπίζουν, τί πιστεύουν καὶ τί προσδοκοῦν ἐκ τοῦ σοσιαλισμοῦ;

Ἐπιπρόσθετον ἔστιν ὅτι οἱ ἐπιχειρηματίαι τῶν ἐπιχειρημάτων, ὅσοις ἐπιχειροῦν εἰς συζήτησιν καὶ τύχη οὗτος νὰ εἶνε κάτοχος τῶν ζητημάτων. Ἀκούουν ὅμως τὰς ὑποσχέσεις του : «λιγώτερη δουλειά..., καλλίτερη ἀμοιβή..., περισσότερες ἀπολαύσεις...» Καὶ αὐτὸ ἀρκεῖ. Ἴσως ἐξ ἄλλου φαντάζονται, ὅτι εἰς ἓνα καθεστὼς ὅπου θὰ εἶνε πάντες ὑπάλληλοι, θὰ ἠμποροῦν νὰ ἀσκήσουν καλλίτερα ἀπὸ σήμερον τὰς ἐξουσίας των καὶ ἐπομένως νὰ ἐξασφαλίσουν καλλιτέραν ἀμοιβὴν καὶ περισσότερο ἀνετον ζωὴν. Κάθε ἄλλο λοιπόν, παρὰ ἐξατομικὴ καὶ ξένη πρὸς τοὺς συμφεροντολογικοὺς ὑπολογισμοὺς, εἶνε ἡ «σοσιαλιστικὴ πίστις των». Διότι ἐὰν ἡ πίστις αὕτη ἀπέβλεπεν εἰς τὸ γενικὸν καλὸν, ἐὰν δηλαδὴ ἠθέλον νὰ ἐργασθοῦν διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ ἠθικοῦ, τοῦ πνευματικοῦ καὶ τοῦ βιοτικοῦ ἐν γένει ἐπιπέδου τοῦ λαοῦ, ἐκ τῶν τάξεων τοῦ ὁποίου προέρχονται, θὰ ἠδύναντο νὰ τὸ πράξουν κάλλιστα καὶ σήμερον, πολλοὶ τοῦλάχιστον ἐξ αὐτῶν. Διότι αἱ εὐκαιρίαι ὑπάρχουν πάντοτε, λείπουν δὲ μόνον ἐκεῖνοι οἵτινες θὰ ἐπωφεληθοῦν αὐτῶν. Ἀλλὰ δὲν τὸ κάμνουν, διότι συνήθως προτιμοῦν τὸ καφενεῖον... Τοιαύτη εἶνε ἐν ὀλίγοις ἡ ψυχολογία τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων.

.

Ὅσον ἀφορᾷ τώρα τοὺς ἰδιωτικοὺς ὑπαλλήλους, ἡ κατάστασις αὐτῶν εἶνε διαφορετικὴ. Οὗτοι διαμένουν μᾶλλον εἰς τὰ κέντρα, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, οἵτινες εἶνε διασκορπισμένοι ἀνὰ τὰς ἐσχατίας ἐκάστης χώρας· διέρχονται δὲ τὸν βίον των ὑπηρετοῦντες εἰς τὰς ἐπιχειρήσεις τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς βιομηχανίας. Εὐρίσκονται βεβαίως εἰς ἀνωτέραν μοῖραν τῶν ἐργατῶν. Μόνον ἀπὸ ἀπόψεως ἐμφανίσεως καὶ εἴδους ἀσχολιῶν ὅμως. Διότι οἱ ἱκανοὶ τεχνῖται—ἐργάται λ.χ. κερδίζουν πολὺ εὐκολώτερα καὶ πολὺ περισσότερα πράγματα ἀπὸ αὐτοὺς.

Ἐν σχέσει πρὸς τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους εὐρίσκοντο εἰς κατωτέραν μοῖραν, τοῦλάχιστον μέχρι τῶν τελευταίων ἐτῶν, ὅποτε ἐγενεκεύθησαν σχεδὸν τὰ ἰδρύματα τῆς κοινωνικῆς προνοίας καὶ ἰδρύθησαν καὶ δι' αὐτοὺς ταμεῖα ἀσφάλισεων, συντάξεων κλπ. Ὁ ὀρίζων τῆς δράσεώς των ὅμως εἶνε κάπως εὐρύτερος, τοῦλάχιστον διὰ μερικοὺς ἐξ αὐτῶν, δεδομένου ὅτι ἔχουν τὴν εὐχέρειαν τῆς ἐκλογῆς τῶν θέσεων των καὶ τῶν ἐπιχειρήσεων εἰς τὰς ὁποίας ὑπηρετοῦν· ἐπομένως δύνανται νὰ ἐναλλάσσουν ἐνίοτε ταύτας, ὅσοις δὲν εὐχαριστοῦνται ὑπὸ ὠρισμένης συνθήκας. Δέον ὅμως νὰ σημειωθῇ, ὅτι τοῦτο εἶνε εἰς θέσιν νὰ πράττουν μόνον οἱ ἱκανώτεροι καὶ μᾶλλον διακεκριμένοι ἐξ αὐτῶν, ἐκ τῶν ὁποίων προέρχονται, κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον, οἱ ἔμποροι, οἱ

βιομήχανοι καὶ ἐν γένει οἱ ἐπιχειρηματῆες. Οἱ λοιποὶ, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν καὶ τὴν πλειονοψηφίαν, μένουσιν συνήθως στάσιμοι καὶ διέρχονται τὴν ζωὴν τῶν ὑπὸ ὄρους δυσμενεστέρους τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων, ἰδίως ἀπὸ ἀπόψεως ἀμοιβῆς. Καὶ τότε εἶνε κυρίως οἱ ὑπάλληλοι οὗτοι, οἱ ὅποιοι ἀποτελοῦν τοὺς ἀληθινούς παρίας τῆς ἐποχῆς μας καὶ ὄχι οἱ ἐργάται, ὅπως λέγει καὶ ὁ Γουσταῦος Λεμπόν.

Ἀπὸ ἀπόψεως εὐρύτερων βλέψεων καὶ πολιτικῶν ἀντιλήψεων κρινόμενοι, οἱ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι δὲν παρουσιάζουν κανένα ἐνδιαφέρον. Ἡ γενική των μόρφωσις εἶνε περισσότερον περιορισμένη τῆς τῶν δημοσίων ὑπαλλήλων καὶ οἱ πνευματικοὶ τῶν ὀρίζοντες μᾶλλον στενοί. Ἐξαιρέσει φυσικὰ τῶν ἀνωτέρων ἐξ αὐτῶν καὶ οὕτως εἰπεῖν προνομιούχων. Οἱ τελευταῖοι οὗτοι ἀπασχολοῦνται βεβαίως καὶ μὲ ζητήματα ἄσχετα πρὸς τὴν ἐπαγγελματικὴν των ἐργασίαν καὶ ὅμι σπανίως εὐρίσκουν εὐκαιρίας δι' εὐρύτεραν δρασίαν, μικρὰν ὅμως. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι εἰς τὴν ζωὴν των εἶνε μᾶλλον τακτικοί, ἰδίως ἔνεκα τοῦ περιορισμένου προϋπολογισμοῦ των δαπανῶν. Σέβονται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τοὺς κοινωνικοὺς θεσμοὺς καὶ ἀποτελεῖ ἴσως ἐξαιρέσει ὁ χλευασμὸς αὐτῶν, καίτοι ἐν σχέσει πρὸς τὴν θρησκείαν ἰδίως, εἶνε οὐσιαστικῶς ἀδιάφοροι, λόγω τῆς ἐπιδράσεως τῆς σοσιαλιστικῆς προπαγάνδας.

Οἱ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι ἐγίνοντο ἄλλοτε «θερμοὶ ὀπαδοὶ» καὶ φίλοι τοῦ σοσιαλισμοῦ. Δροῦν καὶ προπαγανδίζουσιν ἐν τούτοις μακρὰν τῶν ἐπαγγελματικῶν των ἐνασχολήσεων καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρυφίως, διότι συνήθως φοβοῦνται τὴν ἀπώλειαν τῶν θέσεών των. Ἐνεκα τούτου δὲν γίνονται σχεδὸν ποτὲ ἀπεργοὶ καὶ ἐνδιαφέρονται ἐλάχιστα διὰ τὸν συνδικαλισμὸν. Διατί ὅμως; Ἄν θελήσωμεν νὰ δώσωμεν ἐξήγησιν τοῦ πράγματος, δὲν θὰ τὴν εὐρωμεν, εἰ μὴ εἰς τὴν ἔλλειψιν προσωπικότητος ἀφ' ἑνὸς καὶ τὸ μῖσος τὸ ὅποιον προκαλεῖ εἰς τὴν ψυχὴν των ὁ ἰδιωτικὸς πλοῦτος ἀφ' ἑτέρου. Διότι ὅσον ἀφορᾷ τὸν τελευταῖον αὐτόν, τὸν βλέπουσιν ἐκ τοῦ πλησίον καὶ συνηθέστατα ἀποβαίνουν οἱ ἴδιοι, διὰ τῆς ἐργασίας των παραγωγοὶ καὶ δημιουργοὶ του. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἀπολαμβάνουσιν εἰ μὴ ψυχία καὶ μόνον ἐκ τούτου, ἀφήνουσιν εὐχερῶς ν' ἀναπτυχθῆ ἔν αὐτοῖς ἡ ἀπέχθεια καὶ τὸ μῖσος ἐναντίον του. Τὰ αἰσθήματα ταῦτα ὅμως δὲν θὰ εὕρουν ἀσφαλῶς τὸν τρόπον νὰ ἰκανοποιηθοῦν, εἰ μὴ διὰ τοῦ σοσιαλισμοῦ, ὅπως ὑπόσχονται εἰς αὐτοὺς οἱ διδάσκαλοί του τοῦλάχιστον.

Ἐντεῦθεν γίνονται «ὀπαδοὶ» τοῦ σοσιαλισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιον ὅμως ἐλάχιστα πράγματα ἐννοοῦν, λόγω τῆς περιορισμένης πνευματι-

κῆς των ἱκανότητος. Δι' αὐτοῦ δὲν ἐπιδιώκουν τὴν βελτίωσιν τῆς κοινωνίας γενικῶς, ἀλλὰ τῆς ἰδικῆς των θέσεως. Δὲν εἶνε ἄλλωστε δυνατόν νὰ γίνῃ διαφορετικά, διότι οὐδεὶς δύναται νὰ ἐργασθῆ διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς τύχης τῶν ἄλλων, ἂν δὲν ἐβελτίωσεν ἤδη ἐπαρκῶς τὴν ἰδικήν του. Προσωπικὰ ἐπομένως, μόνον, εἶνε τὰ ἐλατήρια τοῦ «σοσιαλισμοῦ» των.

Τοιαύτη εἶνε, ἐν ὀλίγοις, ἡ ψυχολογία καὶ τῆς κατηγορίας αὐτῆς τῶν «ὄπαδῶν» τοῦ σοσιαλισμοῦ, οἱ ὅποιοι θέλουν νὰ δημιουργήσουν τὴν νέαν κοινωνίαν...

4. Οἱ διανοούμενοι.

Αἱ τάξεις τῶν «ὄπαδῶν» τοῦ σοσιαλισμοῦ, τὰς ὁποίας ἐξητάσαμεν μέχρι τώρα, ἦσαν ἐντελῶς ἀκίνδυνοι. Δὲν συμβαίνει ὅμως τὸ ἴδιον μετὰ τὴν ὁποίαν ἐρχόμεθα ἤδη νὰ ψυχολογήσωμεν, δηλαδὴ τὴν τῶν διανοουμένων... Κατ' οὐσίαν δὲν πρόκειται περὶ διανοουμένων πραγματικῶν, μετὰ ὅλην τὴν σημασίαν τῆς λέξεως, ἀλλὰ περὶ ἡμιμαθῶν τινῶν κενοδόξων, διπλωματούχων ἢ μή.

Λέγομεν ὅτι οὗτοι ἦσαν ἐπικίνδυνοι, διότι ἀφ' ἑνὸς ἔχουν κάπως καλλιεργημένον τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ἐπιτρέπει εἰς αὐτοὺς νὰ ἐξοικειώωνται μετὰ ἀβασίμους θεωρίας καὶ νὰ προβάλλουν ἀνοήτους ἀντιρροήσεις· καὶ ἀφ' ἑτέρου διότι παρουσιάζουν τὰς περγαμηνὰς τῶν τίτλων των, αἱ ὁποῖαι ἐκθαμβώνουν ἐνίοτε τοὺς ἀφελεῖς καὶ ἐμπνέουν εἰς αὐτοὺς ἕνα εἶδος ἀδικαιολογήτου σεβασμοῦ πρὸς τὸ πρόσωπόν των.

Ποῖοι εἶνε ὅμως αὐτοί ; Καὶ τί ζητοῦν ; Τὴν ἀπάντησιν δίδει ὁ προμνημονευθεὶς Γάλλος φιλόσοφος. «Ἐκπεσμένοι, ἀκατάληπτοι, δικηγόροι χωρὶς ἀρχάς, συγγραφεῖς χωρὶς ἀναγνώστας, φαρμακοποιοὶ καὶ ἰατροὶ χωρὶς πελάτας· διδάσκαλοι κακοπληρωνόμενοι, διπλωματοῦχοι χωρὶς θέσεις, ὑπάλληλοι τῶν ὁποίων ἡ ἀνεπάρκεια κάμνει τοὺς προϊσταμένους των νὰ παραπονοῦνται· ἀποτυχημένοι τῶν διαγωνισμῶν, τοὺς ὁποίους τὸ κράτος δὲν περιέλαβεν εἰς τοὺς κόλπους του· καθηγηταί, οἱ ὅποιοι εὐρίσκουν τὰς ἀξίας των παραγνωριζόμενας· ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις ποῖοί εἶνε οἱ πλέον ἐπικίνδυνοι καὶ φυσικοὶ ὄπαδοὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Εἰς τὴν πραγματικότητά ἐνδιαφέρονται πολὺ ὀλίγον διὰ τὰς ἰδεολογίας. Ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ὄνειρεύονται, εἶνε νὰ ἀνατρέψουν διὰ βιαίων μέσων τὸ σημερινὸν καθεστῶς καὶ νὰ δημιουργήσουν μιαν νέαν κοινωνίαν, τῆς ὁποίας νὰ εἶνε οἱ κύριοι... Αἱ διάφοροι θεωρίαι των περὶ ἰσότητος, δὲν τοὺς ἐμποδίζουν καθόλου νὰ τρέφουν μιαν βαθεῖαν περιφρό-

νησιν διὰ τοὺς πολλούς, οἱ ὅποιοι δὲν ἦντλησαν ἀπὸ τὰ βιβλία, ὅπως αὐτοί... Πιστεύουν ἑαυτοὺς ἀνωτέρους ἀνθρώπους, ἰδίως ἀπὸ τοὺς ἐργάτας, καὶ εἶνε εἰς τὴν πραγματικότητα πολὺ κατώτεροί των, διότι στεροῦνται τῆς πείρας τῆς ζωῆς...» (1)

Αὐτοὶ εἶνε ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι περιφρονοῦν τοὺς κοινωνικοὺς θεσμούς. Αὐτοὶ θεωροῦν τὴν θρησκείαν δεισιδαιμονίαν καὶ ἀναξίαν ἑαυτῶν! Αὐτοὶ καταγίνονται εἰς τὴν συρραφὴν ἀνοήτων θεωριῶν καὶ αὐτοὶ εἶνε οἱ ὀργανωταὶ τῶν βιαίων ἐπιθέσεων ἐναντίον τῶν θεμελίων τῆς κοινωνίας. Αὐτοὶ δημιουργοῦν τὰ κοινωνικὰ κἀνδάλια καὶ παρασύρουν τοὺς ἀφελεῖς εἰς ἐκνόμους ἐνεργείας. Ἀποτυχημένοι καθηγηταὶ ἦσαν οἱ ἰδρυταὶ τοῦ κοινωνισμοῦ, ἰδίως δὲ ὁ Μὰρξ καὶ ὁ Χάινε. Ἀποτυχημένοι διπλωματοῦχοι ἦσαν ἀνέκαθεν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν σοσιαλιστικῶν καὶ τῶν κομμουνιστικῶν κομμάτων· τοιοῦτοι δὲ εἶνε ἐν πολλοῖς καὶ σήμερον οὗτοι, ὅπου ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν τοιαῦτα. Κι' ἀποτυχημένοι διπλωματοῦχοι ὑπῆρξαν ἐπίσης, κατὰ κανόνα, ἀνέκαθεν οἱ μεγάλοι προπαγανδισταὶ καὶ ἀπόστολοι τῶν νέων ἰδεῶν...

«Φαίνονται ὡς ἀρχηγοί, οἱ ὅποιοι ὀδηγοῦν τοὺς στρατιώτας εἰς τὸν μέγαν ἀγῶνα, ἀλλ' οἱ ὅποιοι περιορίζονται εἰς τὴν πραγματικότητα νὰ τοὺς ἀκολουθοῦν. Ἡ ἐπιρροή των εἶνε μᾶλλον φαινομενική, παρὰ πραγματική. Ἀληθῶς δὲν κάμνουν τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ μετασχηματίζουσι εἰς ἐντυπωσιακὰς κατηγορίας, τὰς ἐμπνεύσεις τὰς ὁποίας δὲν ἔχουν οἱ ἴδιοι, καὶ νὰ τοὺς δίδουν αὐτὸ τὸ δογματικὸν σχῆμα, τὸ ὅποῖον ἐπιτρέπει εἰς τοὺς ὀδηγοὺς νὰ στηρίζωνται δῆθεν ἐπὶ σοβαρῶν ἔργων. Τὰ βιβλία των γίνονται κάποτε εἶδος εὐαγγελίων, τὰ ὅποια κανέναν μὲν δὲν διαβάζει ποτέ, ἀλλὰ τῶν ὁποίων δύνανται ὅλοι ν' ἀναφέρουν ὡς ἐπιχειρήματα τοὺς τίτλους, ἢ λαμπρὰς φράσεις, ἀναπαραχθείσας ἀπὸ εἰδικὰς ἐφημερίδας. Ἡ ἀσάφεια τῶν βιβλίων των ἄλλωστε εἶνε οὐσιώδης ὅρος τῆς ἐπιτυχίας των...» (2)

Οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ δὲν εἶνε ἱκανοὶ νὰ ἐννοήσουν τίποτε ἀπὸ τὰ πολύπλοκα κοινωνικὰ φαινόμενα, ἀπὸ τὰς οἰκονομικὰς ἀναγκαιότητας, ἀπὸ τὰς ἐπιρροὰς καὶ τὰ πάθη, τὰ ὅποια ὀδηγοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀποβαίνουν οἱ συντελεσταὶ κάθε δημιουργίας των. Εἶνε ἐν τούτοις ἱκανοὶ νὰ πιστεύουν, ὅτι ἡ κοινωνία ὀφείλει νὰ ὑποστῇ μίαν οἰανδήποτε μεταρρύθμισιν πρὸς ὄφελός των. Πιστεύουν δὲ τοῦτο μὲ τὴν

(1) Le Bon, la psychologie du socialisme, p. 62.

(2) Λεμπόν, μνημ. ἔργον σελ. 63.

θερμότητα καὶ τόσον πάθος, ὥστε προξενοῦν κατάπληξιν εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι δύνανται νὰ τοὺς ἀντιλαμβάνωνται.

Ὁ ἐκ τῶν ὑπαδῶν τοῦ οὐτοπιστοῦ σοσιαλιστοῦ Σαιν—Σιμόν καὶ ἰδρυτῆς τοῦ θετικισμοῦ Γάλλος φιλόσοφος Αὐγουστος Κόντ, ὠνειρεύετο μίαν κοινωνίαν διευθυνομένην ἀπὸ ἓνα Ἄρειον Πάγον καθηγητῶν. Ἐν τούτοις εἶνε βέβαιον, λέγει ὁ Γουσταῦος Λεμπόν, ὅτι αὕτη δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ ζήσῃ οὔτε ἕξ μῆνας. Διότι «εἰς ζητήματα γενικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἡ γνώμη εἰδικῶν ἐπιστημόνων καθηγητῶν, δὲν ἔχει μεγαλυτέραν ἀξίαν ἐκείνης τῶν ἀμαθῶν. Πολὺ συχνὰ μάλιστα, ἡ γνώμη τῶν ἀμαθῶν εἶνε περισσότερο ἀξιοπρόσεκτος ἀπὸ ἐκείνην τῶν διπλωματούχων· ἰδίως ἐὰν οἱ πρῶτοι εἶνε ἐργάται ἢ χωρικοί, τῶν ὁποίων τὸ ἐπάγγελμα ἔχει ἔλθει εἰς ἐπαφήν μὲ τὰς πραγματικότητας τῆς ζωῆς. Καὶ εἶνε πολλάκις ἐκ τοῦ μέρους τοῦ λαοῦ καὶ σπανίως ἐκ τῆς πλευρᾶς τῶν εἰδικῶν, ποῦ ἀναφαίνεται τὸ πολιτικὸν πνεῦμα, ὁ πατριωτισμός, τὸ αἴσθημα τῆς ὑπερασπίσεως τοῦ κοινωνικοῦ συμφέροντος. Διότι τὰ πλήθη συνθέτουν συχνὰ τὴν ψυχὴν τῆς φυλῆς καὶ ἀντιλαμβάνονται τὰ συμφέροντά της. Ἐξ ἄλλου εἶνε εἰς τὸν ὑπέρτατον βαθμὸν ἱκανὰ διὰ τὴν ἄρνησιν καὶ τὴν θυσίαν...» (1)

Ταῦτα εἶνε πολὺ φυσικά. Διότι οἱ περίφημοι αὐτοὶ διανοούμενοι νομίζουν συχνὰ ὅτι ἴστανται ὑπεράνω τοῦ λαοῦ καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ ὁμοιάζουν μὲ αὐτὸν καὶ νὰ ἔχουν τὰς ἰδίας ἀντιλήψεις· ἐν ᾧ εἰς τὴν πραγματικότητα εἶνε στενοκέφαλοι ἡμιμαθεῖς, εὐρισκόμενοι εἰς πολὺ ὑπεδεεστέραν μοῖραν αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ πιστεύουν ὅτι ὁ λαὸς δὲν δύναται νὰ φθάσῃ τὴν σοφίαν των, καὶ ν' ἀναγνωρίσῃ τὰς ἱκανότητάς των, θέλουν ν' ἀλλάξουν τὴν κοινωνίαν καὶ νὰ σχηματίσουν ἓνα νέον κόσμον, ὃ ὅποῖος θ' ἀνεγνώριζε τὴν ἀξίαν των... «Τὸ ἰδεῶδες των ὅμως τῆς μελλούσης αὐτῆς κοινωνίας εἶνε πολὺ χιμαιρικόν. Ἀντιθέτως ἐκεῖνο τὸ ὅποῖον δὲν ἔχει καμμίαν σχέσιν μὲ τὰς χιμαίρας, εἶνε τὸ μῖσος των ἐναντίων τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος καὶ ἡ σφοδρὰ των ἐπιθυμία νὰ τὸ καταστρέψουν. Καὶ εἶνε ἱκανοὶ νὰ τὸ πράξουν, διότι δὲν ὑπάρχει καμμία δυσκολία νὰ καταστρέψῃ τις. Τὸ χέρι ἐνὸς μικροῦ παιδιοῦ ἀρκεῖ διὰ νὰ πυρπολήσῃ εἰς μίαν στιγμὴν τοὺς θησαυροὺς τῆς τέχνης, διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν ὁποίων ἐχρειάσθησαν αἰῶνες. Οἱ ἐπαναστάται ὅμως ὄλων τῶν ἐποχῶν, ἀπεδείχθησαν ἀνίσχυροι νὰ δημιουργήσουν τίποτε...» (2)

(1) Ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 61.

(2) Λεμπόν, αὐτόθι, σελ. 64.

Τοιοῦτοι εἶνε, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, οἱ «διανοούμενοι» ὀπαδοὶ τοῦ σοσιαλισμοῦ. Καὶ πρέπει νὰ ὁμολογηθῇ ὅτι δὲν στεροῦνται ἐνδιαφέροντος· διότι ἂν ἡ ἀληθῆς σοφία καὶ ἡ πραγματικὴ ἐπιστήμη ἐργάζονται διὰ νὰ οἰκοδομοῦν καὶ νὰ συνθέτουν, ἢ ἡμιμάθεια καὶ ἡ βλακεία εἶνε πάντοτε ἔτοιμα ν' ἀποσυνθέτουν καὶ νὰ καταστρέφουν.

5. Αἱ ἀστικάι τάξεις.

Ὅνομάζομεν ἀστικάς τάξεις ἐκείνας αἵτινες εὐρίσκονται εἰς μίαν μέσιν κατάστασιν, μεταξύ τῶν κατόχων τοῦ μεγάλου πλούτου καὶ τῶν στερουμένων τὰ πάντα προλεταρίων. Ἐπομένως τὸν κόσμον τῶν νοικοκυραίων, ἐν μιᾷ λέξει, οἷτινες δὲν ἤμποροῦν νὰ θεωρηθοῦν οὔτε κεφαλαιοκράται οὔτε προλετάριοι· καὶ οἱ ὅποιοι, ἀποτελοῦντες σημαντικώτατον ὡσαύτως ἀριθμὸν μελῶν τῆς κοινωνίας, εἶνε κατ' οὐσίαν οἱ συντηροῦντες καὶ συγκρατοῦντες αὐτὴν καὶ οἱ παίζοντες σημαντικὸν ρόλον εἰς τὰς τύχας ἐνὸς ἔθνους.

Κατ' ἀρχὴν ἡ θέσις τῶν τάξεων τούτων εὐρίσκεται ὄχι μόνον μακρὰν οἰουδήποτε κοινωνισμοῦ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν παράταξιν τῶν μαχητῶν καὶ ὑπερασπιστῶν τῆς σημερινῆς τάξεως πραγμάτων, τοῦ ἀστικοῦ δηλαδή καθεστῶτος. Καὶ θ' ἀποτελέση, ὡς ἐκ τούτου, ἐκπληξιν ἴσως διὰ πολλούς, ὅτι θεωροῦμεν καὶ τὰς τάξεις ταύτας «ὀπαδοὺς» τοῦ σοσιαλισμοῦ καὶ ἐπιχειροῦμεν μάλιστα νὰ τὰς ψυχολογήσωμεν.

Ἐν τούτοις τὰ πράγματα βοοῦν ὅτι οἱ μεγαλύτεροι συντελεσταὶ τῆς εὐρείας διαδόσεως τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν, εἶνε αἱ ἀστικάι τάξεις. «Αὐτὸ τὸ ὅποῖον συμβάλλει πάρα πολὺ εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σοσιαλισμοῦ, λέγει ὁ M. de Laveleye, εἶνε τὸ γεγονὸς ὅτι οὗτος κατακτᾷ, ὀλίγον κατ' ὀλίγον, τὰς ἀστικάς τάξεις, αἵτινες θεωροῦνται μορφωμένοι καὶ εὐρισκόμενοι εἰς ἕνα ἀνώτερον ἐπίπεδον ζωῆς. Σήμερον, γράφει ἐπίσης ὁ Γουσταῦος Λεμπόν, αἱ σοσιαλιστικαὶ τάξεις εἶνε πολὺ περισσότερον διαδεδομένοι εἰς τὰς ἀστικάς τάξεις, παρὰ εἰς τὰς ἐργατικάς. Διαδίδονται εἰς αὐτάς ἐξ ἀπλῆς ἐπαφῆς, μὲ μίαν τόσον ἐκπληκτικὴν, ὡσον καὶ παράξενον εὐκολίαν. Φιλόσοφοι, φιλόλογοι, καλλιτέχναι, κλπ. ἀκολουθοῦν εὐπειθέστατα τὴν κίνησιν καὶ συμβάλλουν δραστηρίως εἰς τὴν ἔκτασίν της, χωρὶς ἐξ ἄλλου νὰ ἐννοοῦν ἀπὸ αὐτὴν τίποτε. Τὸ θέατρον, τὰ βιβλία, οἱ καλλιτεχνικοὶ πίνακες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μέσα τῆς λαϊκῆς διαπαιδαγωγήσεως, ἔχουν κατακτηθεῖ καὶ διαποτίζονται ὅλον ἐν περισσότερον μὲ αὐτὸν τὸν ἀξιοδάκρυτον καὶ ἀόριστον αἰσθηματικὸν σοσιαλισμόν, ὁ ὅποῖος ἐνθυμίζει ἐντελῶς τὸν οὐμανιταρι-

σμὸν τῶν διευθυνουσῶν τάξεων κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Γαλλικῆς ἐπαναστάσεως. Ἡ Γκιλοτίνα ἦλθε ταχέως καὶ ἀνέλαβε προθύμως νὰ τὰς διδάξῃ, ὅτι κατὰ τοὺς ἀγῶνας περὶ ὑπάρξεως δὲν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ τὴν ὑπεράσπισίν του, χωρὶς ν' ἀρνηθῆ συγχρόνως καὶ τὴν ζωὴν. Ὁ ἱστορικὸς τοῦ μέλλοντος, μελετῶν τὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς μας καὶ ἀντιλαμβανόμενος μὲ πόσῃν εὐκολίαν αἱ ἀνώτεραι τάξεις ἀφήνονται νὰ ἀφοπλίζονται, δὲν θὰ δυσκολευθῆ νὰ ἐκφρασθῆ μὲ περιφρόνησιν διὰ τὴν λυπηρὰν ἀπροβλεψίαν καὶ ἀδιαφορίαν αὐτῶν καὶ δὲν θὰ κλαύσῃ διὰ τὴν τύχην των». (1)

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν νομίζομεν ἐπιβεβλημένον νὰ εἰπῶμεν ἐνταῦθα ὀλίγα πινὰ καὶ διὰ τὰς ἀστικὰς τάξεις. Καὶ ἐρωτῶμεν : Τί εἶνε ἐκεῖνο ποὺ συντελεῖ εἰς τὸ νὰ γίνωνται αἱ τάξεις αὗται ἐκούσiai ἢ ἔστω ἀκούσiai προπαγανδίστριαι τοῦ σοσιαλισμοῦ ; Ἡ ἀπάντησις εἰς τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν εἶνε δύσκολος, ἂν ρίψωμεν ἐρευνητικόν τι βλέμμα γύρω μας. Διότι θὰ ἴδωμεν τότε εὐχερῶς, ὅτι τὰ κυριώτερα τοῦλάχιστον ἐκ τῶν αἰτίων εἰς τὰ ὁποῖα ὀφείλεται τὸ γεγονός τοῦτο, δὲν εἶνε ἄλλα ἀπὸ τὴν ἀμάθειαν, τὴν συμμόρφωσιν πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῆς «μόδας», (σνομπισμός), τὸν φόβον καὶ τὴν ἀδιαφορίαν.

Ὅντως ἡ ἀμάθεια τῶν ἀστικῶν τάξεων ἐν προκειμένῳ εἶνε ἐκπληκτικὴ, ὅπως εἶπαμεν καὶ προηγουμένως, ἀναφερόμενοι εἰς τὰ αἷτια τῆς διαδόσεως τοῦ σοσιαλισμοῦ. Διότι αὗται δὲν γνωρίζουν τὰς βάσεις τῆς ἐθνικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, ἀγνοοῦν τὰ θεμέλια ἐφ' ὧν ἐδράζεται τὸ ἀστικὸν καθεστῶς, εἶνε ξένα πρὸς τὰ ἰδανικά του, δὲν δύνανται νὰ διακρίνουν ἂν ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον παραδέχονται καὶ πιστεύουν κατὰ βάθος, καὶ ἐφαρμόζουν εἰς τὸν βίον των εἶνε ἀστικὸν ἢ ὄχι.

Ἡ ἀγνοία αὕτη δὲν ὑπάρχει βεβαίως μόνον εἰς τὰς ἀστικὰς τάξεις. Συναντᾶται ἐπίσης καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς κύκλους τῶν σοσιαλιστῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐξ αὐτῶν διανοουμένων, ὅπως εἶχαμεν ἤδη τὴν εὐκαιρίαν νὰ εἰπῶμεν, καὶ τῶν κατεχόντων ὑπευθύνους θέσεις καὶ χρησιμοποιουμένων ὡς «ὀδηγῶν» καὶ «πρωτοπόρων». Διότι χωρὶς ὑπερβολὴν, γράφει ὁ M. J. Bourdeau, «ἐπὶ πενήκοντα σοσιαλιστῶν βουλευτῶν εἰς τὴν βουλήν, εἶνε ζήτημα ἐὰν μία δωδεκάς ἐκ αὐτῶν ξεύρου ἀκριβῶς αὐτὸ τὸ ὁποῖον ἐννοοῦν διὰ τῆς λέξεως σοσιαλισμός καὶ εἶνε εἰς θέσιν νὰ τὸ ἐξηγήσουν σαφῶς. Ἐκεῖνοι ἀκόμη ἐκ τῶν σοσιαλιστῶν, οἱ ὁποῖοι ἀνήκουν εἰς ὀμάδας στηριζομένας ἐπὶ διαφόρων θεωριῶν, ἀλληλοκατηγοροῦνται με-

---

(1) Ἐνθα ἀνωτέρω, σελ. 57—8.

ταξύ των διὰ τὴν ἀμάθειάν των... Τὸ πλεῖστον ἐξ αὐτῶν, ἀκόμη καὶ μεταξὺ τῶν «ὀδηγῶν», εἶνε σοσιαλισταὶ ἐξ ἐνστίκτου. Ὁ σοσιαλισμὸς ἀποτελεῖ δι' αὐτοὺς σχήματα ἐνεργητικῆς δυσαρρεσκείας καὶ ἐπαναστάσεως». Τὸ γεγονὸς ὅμως ὅτι τοιαύτη σύγκρισις καὶ ἄγνοια ἐπικρατεῖ καὶ εἰς τοὺς σοσιαλιστάς, δὲν ἐλαφρύνει, ἀσφαλῶς, τὴν θέσιν τῶν ἀστῶν.

Ἡ ἔνεκα συμμορφώσεως ἐξ ἄλλου πρὸς τὰς ἐπιταγὰς τῆς περιφήμου «μόδας τῶν προοδευτικῶν ἀντιλήψεων», συμβολὴ τῶν ἀστικῶν τάξεων εἰς τὴν διάδοσιν τοῦ σοσιαλισμοῦ εἶνε πρόδηλος. Διότι ἀτυχῶς εἶνε πάρα πολλοὶ ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι κάμνουν κᾶτι, ἀπλῶς καὶ μόνον διότι εἶδον νὰ τὸ κάμνουν οἱ ἄλλοι. Στερούμενοι ἰδίας ἀντιλήψεως διὰ τὰ κοινότερα τῶν πραγμάτων ἀπροσανατόλιστοι ἐν παντὶ καὶ βαδίζοντες εἰς τὸ σκότος· μὴ δυνάμενοι δὲ νὰ ὑποβάλλουν ὑπὸ τὸν ἔλεγχον τῆς κρίσεως καὶ τοῦ λογικοῦ των στοιχειώδη ζητήματα, ἀκολουθοῦν τυφλῶς καὶ ἀσυνειδήτως τοὺς ἄλλους πού βλέπουν γύρω των, βέβαιοι ὅτι ἡ «μόδα» εἶνε πάντοτε καλή. Ἔτσι μία βλακώδης κατὰ βάθος ὑπόθεσις, ἐκμεταλλεομένη ἀσυνειδήτους πόθους καὶ ἀπροσδιορίστους τάσεις τοῦ πλήθους τῶν ἀμαθῶν, τῶν ἡμιμαθῶν καὶ τῶν ἀνοήτων, ὅπως εἶνε ἡ λεγομένη «μόδα», ἀποβαίνει ὀδηγὸς τῆς ζωῆς των.

Εἰς τὴν περίπτωσιν αὐτὴν, λέγει ὁ Γουσταῦος Λεμπόν, «εἶνε ἀπλῶς ἡ ἔκφρασις ἑνὸς ἐπιφανειακοῦ καὶ παραλόγου αἰσθηματος, γινομένου ἀποδεκτοῦ ἐκ μολύνσεως. Φαίνεται, ὅτι τὸ νὰ μὴ δεχθῆ τις μίαν γνώμην πολιτικὴν ἢ κοινωνικὴν, εἰ μὴ κατόπιν ὠρίμου σκέψεως, ἀποτελεῖ ἓνα γεγονὸς διὰ τὸ ὅποιον εἶνε ἀνίκανοι νὰ σκεφθοῦν οἱ πλεῖστοι τῶν θεωρουμένων ὡς μυαλωμένων ἀνθρώπων εἰς τὰ Λατινικὰ ἔθνη. Ἐν τούτοις ἐὰν κατὰ τὴν ἀποδοχὴν μιᾶς πολιτικῆς, κοινωνικῆς ἢ θρησκευτικῆς γνώμης, ἐκάμναμεν καὶ τὴν ἐλαχίστην ἀκόμη σκέψιν· ἐκείνην δηλαδή τὴν ὁποῖαν κάμνει καὶ ὁ τελευταῖος παντοπώλης τῆς συνοικίας διὰ τὰς ἐμπορικὰς του ἐργασίας, δὲν θὰ εἴμεθα, διὰ τὰ σπουδαιότατα ταῦτα ζητήματα, εἰς τὴν διάθεσιν τῆς «μόδας», τοῦ κόσμου, τῶν αἰσθημάτων· κατὰ φυσικὴν συνέπειαν δὲν θὰ ἐκινούμεθα κατὰ τὴν θέλησιν τῶν γεγονότων καὶ τὴν γνώμην τῆς στιγμῆς. Αὐτὴ ἡ γνώμη τῆς στιγμῆς, δηλαδή ἡ μόδα, εἶνε μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας αἰτίας τῆς ἀποδοχῆς ἢ τῆς ἀπορρίψεως τῶν ἰδεολογιῶν... Διὰ τὴν μεγίστην πλειονοψηφίαν τῶν ἀτόμων, δὲν ὑπάρχουν ἄλλαι. Ὁ φόβος τῆς γνώμης τῶν βλακῶν, ἀπετέλεσεν πάντοτε ἓνα τῶν σπουδαιοτάτων παραγόντων τῆς ἱστορίας...»

Ὁ φόβος ἐκ παραλλήλου πολλῶν ἀστῶν, δὲν παίζει μικρότερον

ρόλον διὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν υἰοθέτησιν τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν. Διότι εἶνε δυστυχῶς παρὰ πολλοὶ οἱ ἀφελεῖς ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι ἔχοντες, ἢ μᾶλλον μὴ ἔχοντες τὴν ἐλαχίστην ἰδέαν περὶ τῆς ἰκανότητος τοῦ κράτους τῶν καὶ τῶν νόμων του νὰ τοὺς προστατεύσουν κατὰ πάσης ἀδικοπραγίας, νομίζουν ἑαυτοὺς ὑποχρεωμένους νὰ ὑποκύπτουν εἰς βλακώδεις ἀπειλὰς ἀνοήτων ἀνθρώπων· ν' ἀφήνουν συνεπῶς εἰς αὐτοὺς οὕτω ἐλεύθερον τὸ ἔδαφος διὰ τὴν διέλευσίν των, ἀλλὰ καὶ νὰ προσπαθοῦν νὰ συνδεθοῦν μετ' αὐτῶν διὰ φιλίας, πρὸς διατήρησιν τῶν κεκτημένων των. Νομίζουν οἱ βλάκες αὐτοί, ὅτι ἐν περιπτώσει ἀνατροπῆς τοῦ ἀστικοῦ καιροσκόπου καὶ ἐγκαθιδρύσεως τῆς σοσιαλιστικο-κομμουνιστικῆς τυρανίας, θὰ δυνηθοῦν νὰ τοὺς ἀφελήσουν τίποτε αἱ λυκοφιλίας των αὐταὶ καὶ ὁ ἀνόητος καιροσκοπισμὸς των.

«Ἐνα μεγάλο μέρος τῶν ἀστικῶν τάξεων, γράφει ὁ M. Garofalo, ἀντιμετωπίζει μὲ κάποιον φόβον τὴν σοσιαλιστικὴν κίνησιν, σκεπτόμενον ὅτι σήμερον αὕτη εἶνε κάτι ἀναπόφευκτον, εἰς τὸ ὅποιον δὲν δύναται τις ν' ἀντισταθῇ. Βεβαίως δὲν ἤμποροῦμεν ν' ἀρνηθῶμεν, ὅτι μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ ψυχαὶ ἀγναί, ἀφελῶς καὶ ἐπιπολαίως ἐρωτευμένοι μὲ τὸν σοσιαλισμὸν καὶ αἱ ὅποια βλέπουν εἰς αὐτὸν τὴν ἀνατολὴν τοῦ βασιλείου τῆς δικαιοσύνης καὶ τῆς παγκοσμίου εὐτυχίας...» Ἀλλὰ μόνον ἡ βλακεία καὶ ἡ ἀμάθεια, ἂν μὴ τι ἄλλο, δικαιολογοῦν τοιαύτας ἐλπίδας, λέγομεν ἡμεῖς.

«Αἱ ἀστικαὶ τάξεις, λέγει ὁ M. J. Bourdeau, φοβοῦνται τὸν σοσιαλισμὸν. Τὸν ψηλαφίζουν ἀναποφάσιστα καὶ ἐλπίζουν νὰ σωθοῦν ἀπὸ συγκαταβάσεις, λησμονοῦσαι ὅτι εἰς αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ σημεῖον ὑπάρχει ἡ πλέον ἀνόητος πολιτικὴ. Λησμονοῦν ὅτι τὸ ἀναποφάσιστον, αἱ συναλλαγαί,—ἔρα καὶ συμφωνίας πρὸς συνεργασίαν μεταξὺ κομμουνιστῶν καὶ ἀστικῶν κομμάτων, κατὰ τὴν πρόσφατον κοινοβουλευτικὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος—ἡ ἐπιθυμία νὰ εὐχαριστήσῃ τις ὅλον τὸν κόσμον, εἶνε ἐλαττώματα οὐσιώδη καὶ σοβαροῦ χαρακτῆρος, τὰ ὅποια ὁ κόσμος ἐτιμώρησε πάντοτε σκληρὰ, χειρότερα ἀκόμη καὶ ἀπὸ ἐγκλήματα, κατὰ μίαν αἰωνίαν καὶ διαρκῆ ἀδικίαν».

Τέλος ἡ ἔνοχος ἀδιαφορία τῶν ἀστικῶν τάξεων ν' ἀλληλοδιαφορισθοῦν ἐπὶ τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς ὑπάρξεως καὶ τῆς ζωῆς· νὰ ὀργανώσουν τὴν ἀμυναν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν των· ν' ἀντισταθοῦν εἰς τ' ἀντίθετα ἀπὸ τὰ ἰδικά των πνευματικὰ ρεύματα· νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ καταπολεμήσουν τὰς φθοροποιούς ἰδέας, εἶνε ἕτερος σημαντικὸς συντελεστὴς τῆς ἐξαπλώσεως τῶν σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν. Ἡ ἀδιαφορία αὕτη εἶνε ἐκπληκτικὴ· ἔνεκα δὲ ταύτης ἀφ' ἑνὸς διευκολύνεται ἡ διάδοσις καὶ ἀφ' ἑτέρου ἐμποδίζεται ἡ καταπολέμησις τῶν φθορο-

ποιῶν κηρυγμάτων καὶ οὕτω συνεχῶς κατακτοῦν ταῦτα ἔδαφος.

«Ὁ ἀδιάφορος σκεπτικισμός, λέγει ὁ Γουσταβὸς Λεμπόν, «le je m' enfiichisme»—ὁ ὅρος εἶνε δυσμετάφραστος Ἑλληνιστί—κατὰ μίαν τρέχουσαν ἔκφρασιν, εἶνε ἡ μεγάλη ἀσθένεια τῆς νεωτέρας ἀστικῆς κοινωνίας. Ὅταν ὅμως δὲν διαθέτει τις παρὰ τὴν ἀδιαφορίαν εἰς τὰς διαδηλώσεις καὶ τὰς προσβολὰς μιᾶς μειονοψηφίας διαρκῶς ἀύξανούσης καὶ ἀκολουθούσης μετὰ θερμῆς τὴν πραγματοποίησιν ἐνὸς ἰδεώδους, δύναται νὰ εἶνε βέβαιος περὶ τοῦ προσεχοῦς θριάμβου αὐτῆς». (1) Καὶ ὁ ἐπιφανὴς Γάλλος φιλόσοφος ἐρωτᾷ εἰς τὸ σημεῖον αὐτό : «Οἱ χειρότεροι ἐχθροὶ τῆς κοινωνίας, εἶνε ἐκεῖνοι οἵτινες ἐπιτίθενται κατ' αὐτῆς, ἢ ἐκεῖνοι οἱ ὅποιοι ἀδιαφοροῦντες δι' ὅλα, δὲν λαμβάνουν οὔτε τὸν παραμικρὸν κόπον νὰ τὴν ὑπερασπίσουν ;»

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτην ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ν' ἀπαντήσωμεν τίποτε διότι, ὡς προερχόμενοι ἐκ τοῦ προλεταριάτου, δὲν ἀνήκομεν εἰς τὰς «ἀστικὰς τάξεις». Τὴν μεταβιβάζομεν λοιπὸν εἰς τὴν Ἑλληνικὴν ἀστικὴν κοινωνίαν, ὡς μόνην ἀρμοδίαν ν' ἀπαντήσῃ· διότι ἡμεῖς καὶ ἂν θὰ ἠδυνάμεθα νὰ τὸ πράξωμεν δὲν εἴμεθα ἀρμόδιοι.

Τοιαῦτα ἐν ὀλίγοις καὶ περὶ τῶν ἀστικῶν τάξεων, μὲ τὴν μελέτην τῶν ὀποίων τελειώνομεν τὴν ψυχολογίαν τῶν «ὄπαδῶν» τοῦ σοσιαλισμοῦ.

---

(1) Μνήμον, ἔργον, σελ. 59.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε΄.

ΟΡΓΑΝΩΣΙΣ ΚΑΙ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΛΕΓΧΟΥ.

1. Αἱ δυσχέρειαί.

Ἐξεθέσαμεν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης εἰς τὰ προηγηθέντα κεφάλαια τοῦ ἀνα χειρας ἔργου, ὅλα τὰ ζητήματα τὰ ὅποια ἔχουν σχέσιν μετὰ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν ὑπόθεσιν ἐν γένει τοῦ κοινωνισμοῦ. Ἐκ τούτων κατεδείχθη, νομίζομεν, πλέον ἢ ἐπαρκῶς, πῶς προῆλθεν, τί διδάσκει καὶ ποίους σκοποὺς ἐπιδιώκει κατὰ βάθος ὁ κοινωνισμός. Ὑπολείπεται ἤδη νὰ παρακολουθήσωμεν τὸ κοινωνιστικὸν κήρυγμα εἰς τὰς λεπτομερείας του· νὰ προβῶμεν δὴλαδὴ εἰς τὸν ἔλεγχον αὐτοῦ, διὰ νὰ καταδείξωμεν ἀφ' ἑνὸς τὰς πλάνας του καὶ ἀφ' ἑτέρου τὰς καταστρεπτικὰς του συνεπείας διὰ τὴν ἀνθρωπότητα, εἰς ἣν περιπτώσιν ἤθελε τυχὸν ἐφαρμοσθῆ. Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς ἐρχόμεθα ἤδη νὰ πράξωμεν ἐν συνεχείᾳ.

Ὡς εἶνε γνωστὸν ὅμως, πᾶσα ἐργασία ἐλέγχου, εἶνε αὐτὴ καὶ ἑαυτὴν δύσκολος καὶ ἐπίπονος, ὡς ἐκ τῆς φύσεώς της. Τοῦτο δὲ διότι ἀπαιτεῖ ἐξαιρετικὴν καὶ ἐντεταμένην προσοχήν, ἀκριβῆ γνῶσιν, λεπτομερῆ ἐξέτασιν τῶν ὄρων, συγκριτικὴν ἔρευναν καὶ ἀνάλυσιν τοῦ θέματος, κλπ., κλπ. Δύναται ἐπομένως νὰ γίνῃ μόνον εἰάν καὶ ἐφόσον ὑπάρχουν τὰ στοιχεῖα ταῦτα καὶ ἤθελεν ἐφαρμοσθῆ κατάλληλον σύστημα.

Ἄλλ' ἂν αὐτὸς εἶνε ὁ κανὼν διὰ κάθε ἔλεγχον, ἐξυπακούεται νομίζομεν, ὅτι οὗτος ἰσχύει πολὺ περισσότερον προκειμένου περὶ ἐλέγχου τοῦ κοινωνισμοῦ. Διότι ὅπως καὶ ἀλλαχοῦ τοῦ παρόντος ἔργου εἶπαμεν, ὁ κοινωνισμὸς ἀποτελεῖ ὀλόκληρον κοσμοθεωρίαν, ἐκτεινομένην εἰς ὅλους τοὺς κύκλους τοῦ ἐπιστητοῦ καὶ καλύπτουσαν πάντας τοὺς κλάδους τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων. Δεδομένου δὲ ὅτι ἕκαστος κλάδος τῆς γνώσεως ὑποδιαιρεῖται εἰς πολλὰς ἐπιμέρους ἐπιστήμας, ἔπεται ὅτι ὁ ἔλεγχος μιᾶς κοσμοθεωρίας, δὲν εἶνε ἔργον τυχαῖον, δυνάμενον νὰ ἐκτελεσθῆ εὐκόλως παρ' ἑνὸς

καὶ μόνου ἀνθρώπου. Διὰ τὴν ἐπιτευχθῆ τοῦτο παρίσταται ἀνάγκη ὅπως συνεργασθῶν πολλοί, ἕκαστος τῶν ὁποίων νὰ ἔχη εἰδικευθῆ εἰς ὠρισμένας σπουδάς. Πλὴν ὅλοι πρέπει νὰ συναντῶνται εἰς τὰς γενικάς τοῦλάχιστον περὶ κόσμου καὶ ζωῆς ἀντιλήψεις, ἧτοι ν' ἀποτελοῦν ὁπαδοὺς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς κοσμοθεωρίας.

Τούτου καθισταμένου τυχὸν ἀνεφίκτου, εἶνε προφανές ὅτι μοιραίως θὰ χρειασθῆ νὰ εἶνε πανεπιστήμων, ἧτοι ἐντροιβῆς εἰς πολλοὺς κλάδους τῆς γνώσεως καὶ κάτοχος πλείστων ἐπὶ μέρους ἐπιστημῶν, ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος θ' ἀναλάβῃ μόνος τὸ βαρὺ ἔργον τοῦ ἐλέγχου μιᾶς κοσμοθεωρίας.

Αὕτη εἶνε ἡ πρώτη καὶ κυρία δυσχέρεια, πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ προκαθορισθέντος σκοποῦ. Εἰς ταύτην φυσικὰ προστίθενται καὶ πλεῖστα ἄλλα, δευτερεύουσαι, μὲ τὰς ὁποίας ὅμως θεωροῦμεν περιττὸν ν' ἀσχοληθῶμεν ἐνταῦθα. Ἐνεκα τούτου πάντες σχεδὸν οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸν ἔλεγχον τῶν σοσιαλιστικῶν θεωριῶν, περιορίσθησαν εἰς μέρος μόνον αὐτῶν. Οὕτω ἄλλοι ἐπέκρινον τὴν πολιτειολογικὴν θεωρίαν τοῦ Μάρξ, ἄλλοι τὴν θεωρίαν περὶ τῆς ἀξίας, ἄλλοι τὰς κοινωνικὰς θεωρίας καὶ ἄλλοι ἄλλα σημεῖα, μεμονωμένα, ἀναλόγως τῆς εἰδικότητός των.

Ἐχοντες πάντα ταῦτα ὑπ' ὄψιν, ἐπεζητήσαμεν διὰ τὸ ἔργον τοῦτο τὴν συνεργασίαν ἀρμοδίων κατὰ τὴν ἀντίληψίν μας κύκλων. Μὴ εὐρόντες ὅμως διάθεσιν καὶ προθυμίαν τινά, ἐπεχειρήσαμεν τὸ ἔργον αὐτὸ μόνοι, καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τῶν καλῶν ἀψύχων φίλων μας, τῶν βιβλίων. Ἐὰν ἐπετύχαμεν ἢ ὄχι, δὲν ἀνήκει εἰς ἡμᾶς νὰ τὸ εἴπωμεν. Θὰ κρίνουν περὶ αὐτοῦ οἱ ἀναγνώσται μας.

Ἐνα μόνον ἔχομεν νὰ προσθέσωμεν ὅτι δῆλα δὴ εἰς ἣν περίπτωσιν ἔχομεν ἀποτύχει, καὶ ὁ κόπος, ὁμοῦ μετὰ τῆς δαπάνης τῶν ἐνεργειῶν καὶ τῶν δυνάμεών μας, ἀπέβησαν ἐπὶ ματαίῳ, παρακαλοῦμεν ἐκείνους οἱ ὁποῖοι θὰ σχηματίσουν αὐτὴν τὴν ἀντίληψιν, νὰ ἔχουν τὴν καλωσύνην νὰ μᾶς τὸ εἴπουν δημοσίᾳ, φροντίζοντες συγχρόνως νὰ λάβωμεν γνῶσιν τῆς ἀνακοινώσεώς των. Τοὺς εὐχαριστοῦμεν ἐκ τῶν προτέρων δι' αὐτό, καὶ τοὺς βεβαιοῦμεν ὅτι θὰ εἴμεθα πάντως πρὸς αὐτοὺς εὐγνώμονες. Συγχρόνως δηλοῦμεν καὶ ἀπὸ τῆς θέσεως ταύτης ὅτι προθύμως θὰ δεχθῶμεν τὴν συνεργασίαν παντὸς ἐνδεδειγμένου καὶ ἀρμοδίου εἰς τὸ μέλλον διὰ πᾶσαν συμπλήρωσιν.

2. Ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας.

Μέθοδοι καὶ τρόποι ἐλέγχου ὑπάρχουν γενικῶς πάρα πολλά, ἀνάλογοι πρὸς τὸ εἶδος καὶ τὸ ἀντικείμενον ἑκάστου, τὸν σκοπὸν τὸν

ὁποῖον οὗτος ἐπιδιώκει, τὰς προθέσεις τῶν ἐπιχειρούντων τοῦτον, κλπ.

Ἐν προκειμένῳ ὅμως τὰ στοιχεῖα ταῦτα εἶνε ἤδη γνωστά. Ὁ ἔλεγχος τὸν ὁποῖον ἐπιχειροῦμεν εἶνε πνευματικός, σκοπὸν δὲ αὐτοῦ ἀποτελεῖ ἡ κριτικὴ ἀνάλυσις τῆς κοινωνιστικῆς διδασκαλίας ἐν τῷ συνόλῳ τῆς καὶ ἡ κατάδειξις τῶν πλανῶν καὶ τῶν σφαλμάτων αὐτῆς. Δὲν ὑπολείπεται, συνεπῶς, εἰ μὴ ὁ προσδιορισμὸς τῆς μεθόδου τὴν ὁποίαν πρόκειται νὰ ἐφαρμόσωμεν πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ μας.

Ἐν σχέσει λοιπὸν πρὸς τὸ ζήτημα τοῦτο, τῆς μεθόδου ἢ τοῦ τρόπου ἐλέγχου τοῦ κοινωνισμοῦ, εὐρίσκομεν ὅτι ὁ καλλίτερος καὶ ἀποτελεσματικώτερος ὅλων εἶνε : Νὰ χωρίσωμεν κατὰ πρῶτον τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον τοῦ κοινωνισμοῦ εἰς κλάδους τῆς γνώσεως. Νὰ ὑποδιαιρέσωμεν κατόπιν ἕκαστον τῶν κλάδων τούτων εἰς κεφάλαια, ἀνάλογα πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας, αἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ τὴν σπουδὴν τοῦ ἀντικειμένου αὐτοῦ. Καὶ τέλος νὰ προσδιορίσωμεν, μετὰ ταῦτα, τὰς θέσεις ἑκάστου κεφαλαίου, τῶν ὁποίων ἐπιβάλλεται ἡ ἀνασκευὴ. Διότι ὡς «θέσεις» οὐδὲν ἄλλο δύναται καθ' ἡμᾶς ἐνταῦθα νὰ ἐννοηθῆ, εἰ μὴ τὸ κεντρικὸν σημεῖον περὶ τὸ ὁποῖον ἐξαντλεῖται ἡ ἀνάπτυξις μιᾶς διδασκαλίας, καὶ τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ οὕτω οὐσιῶδες στοιχεῖον πρὸς μελέτην. Μόνον δὲ μετὰ ταῦτα νὰ προβῶμεν εἰς τὸν σχετικὸν ἔλεγχον, ἐξετάζοντες ἕκαστον θέμα ἀπὸ πάσης αὐτοῦ ἀπόψεως.

Τοῦτο δὲ ἀκριβῶς καὶ ἐπράξαμεν ἐνταῦθα. Διηρέσαμεν δῆλαδὴ τὸ ὅλον περιεχόμενον τῆς κοινωνιστικῆς διδασκαλίας εἰς κλάδους τῆς γνώσεως, ἀκολουθήσαντες ἐν προκειμένῳ τὴν σειρὰν τὴν ὁποίαν καθωρίσαμεν εἰς προηγούμενον κεφάλαιον, εἰς τὸ ὁποῖον διευτύψασαμεν τὸ ἰδεολογικὸν περιεχόμενον αὐτῆς. Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωὴ, ἡ μεταφυσικὴ, ἡ πολιτικὴ, ἡ κοινωνικὴ φιλοσοφία καὶ ἡ οἰκονομία, εἶνε οἱ κλάδοι οὗτοι. Ἐκαστον τούτων ὑποδιαιροῦμεν κατόπιν εἰς κεφάλαια, ἀναλόγως πρὸς τὰς ἐπὶ μέρους ἐπιστήμας, αἵτινες ἀσχολοῦνται μὲ αὐτόν. Καὶ τέλος ἕκαστον κεφάλαιον διαιρεῖται εἰς θέματα, ἀνάλογα πρὸς τὰς ὑπαρχούσας «θέσεις», τῶν ὁποίων καθίσταται ἀπαραίτητον ὅπως ἐπιχειρηθῆ ὁ ἔλεγχος.

Τοιαύτῃ εἶνε, ἐν γενικαῖς γραμμαῖς, ἡ μέθοδος τὴν ὁποίαν ἐφαρμόζομεν διὰ τὸν ἔλεγχον τῆς κοινωνιστικῆς διδασκαλίας... Κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐλπίζομεν ὅτι τὰ πράγματα εἶνε ἀπολύτως σαφῆ καὶ ὁ σκοπὸς τὸν ὁποῖον ἐπιδιώκομεν ἐπιτυγχάνεται ἀπολύτως.

ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α΄ ΤΟΜΟΥ

ΚΥΡΙΩΤΕΡΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ἡ ἐνταῦθα ἀναφερομένη βιβλιογραφία εἶνε ἡ κυριώτερα ἐκείνης τὴν ὁποίαν εὔχαμεν ὑπ' ὄψιν διὰ τὴν συγγραφὴν τοῦ ἀνά χειράς τόμου τοῦ ἔργου μας.

Ἀνδρονίκου (Α) :

Τί ἐστὶ μπολσεβικισμός.

Bebel (A) :

Ὁ Ἰούδας διὰ μέσου τῶν αἰώνων.

Vantervelde (E) :

Ἡ γυνὴ καὶ ὁ κοινωτισμός. (Ἑλλην. μετ. Γ. Εὐαγγελίδου, Ἀθήναι 1925).

Μπουχαρίν (N) :

Le Marxisme, a-t-il fait faillite ? (Bruxelles, 1928, p. 233.

» »

Θεωρία τοῦ ἱστορικοῦ ὕλισμοῦ, (Ἀθήναι, 1921 Ἑλλην. μετ. Δ. Ὀρφανοῦ).

» »

Ὁ Λένιν Μαρξιστής, Ἀθήναι 1927.

» »

— Α. Πρεομπραζένσκυ : Τὸ ἀλφάβητο τοῦ κομμουνισμοῦ, (Ἀθήναι, 1925, Ἑλλην. μετ.).

Bon (Gustave, Lc) :

Τὸ πρόγραμμα τῶν κομμουνιστῶν, (μπολσεβίκων), Ἀθήναι 1921, Ἑλλην. μετάφρασις.

Γαννιοῦ (N) :

La psychologie du socialisme, (Paris, 1902, 3e édition 1927, p. 470).

Διάφορα μικρὰ φυλλάδια καὶ ἄρθρα εἰς τὸ ἐπί τινα ἔτη ἐκδοθὲν περιοδικόν του «σοσιαλιστικὴ ζωή».

Coty (François) :

Contre le communisme, Paris 1928, p. 359.

Ντεμπόριν (Α) :

Ὁ Λένιν φιλόσοφος, (μετ. Δ. Χατζῆ, Ἀθήναι 1927).

Dichl (K) :

Καθηγ. πανεπιστημίου Freiburg : Περὶ σοσιαλισμοῦ, κομμουνισμοῦ καὶ ἀναρχισμοῦ, (Ἑλλην. μετ. Ἰω. Γιαννοπούλου, Λειψία 1925).

Δρακούλη (Πλ) :

Διάφορα μικρὰ φυλλάδια, ὡς : Τὸ ἐγχειρίδιον τοῦ ἐργάτου, ἡ κοινὴνία τοῦ μέλλοντος, αἱ βάσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ, κλπ. καθὼς καὶ ἄρθρα εἰς τὰ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδοθέντα περιοδικά : Ἔρευνα ἐν Ὁξφόρδῃ, Ἄρδην ἐν Ἀθήναις, κλπ.

Ἐγκελς (Φ) :

Οὐτοπιστικὸς καὶ ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμός, (Ἀθήναι 1925, Ἑλλην. μετ.).

» »

Ἡ καταγωγὴ τῆς οἰκογενείας, τῆς ἰδιοκτησίας καὶ τοῦ κράτους, (μετ. κομμ. κτλ. ἀπιθεωρήσεως, Ἀθήναι 1921).

Ἐθνικῆς ἑταιρίας :
Ἐλευθεροπούλου (Α) :
Entente Internationale
Anticomuniste :

Gautherd (Gustave) :
Ζήση (Π.Δ) :

Gide (Charles)

Cide (Ch) et Rist (Ch) :

Zimmerl (Alfred) :

Ζωρὲς — Λαφάργκ :
Herkner (H)

Hitler (A) :
Homo (L) :

Κακομανώλη (Γ.Μ) :

Κανελλοπούλου (Π) :
Kautsky (Κ.) :

Κολοντάϋ (Ἄλεξ.)

Κύρου (Ἀχ.)

Labriola (Α.) :
Laveleye (Aim. de) :

Lenine (N.) :

» . . . »

» . . . »

Leroy-Beaulieu (P) :

Μακδόναλδ (P) :

Man (Henri de) :

Ἄκομουνισμός στὴν Ἑλλάδα (Ἀθῆναι).
Ἄκοινωνικός βίος τῶν ἀνθρώπων, (θεω-
σαλονίκη, 930).

Ses bulletins des renseignements: (Politi-
ques, sociaux, religieuses, etc).

Le monde communiste, Paris 1927, p. 302.
Ἡ συγκέντρωση τοῦ κεφαλαίου καὶ ὁ
Μαρξισμός, εἰς Ἀρχεῖον οἰκ. καὶ κοι-
νωνικῶν ἐπιστημῶν, (Ἀθῆναι 1927).

Καθηγ. πανεπ. Παρισίων: Cours d' économie
politique, (Ἑλλ. μετ. Σ. Κροκιδᾶ, Ἀθῆναι
1912).

Histoire des doctrines économiques, (Ἑλ-
λην. μετ. Β. Πατσέλη, Ἀθῆναι 1930).

Αἱ πολιτεῖαι τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος, (Ἑλλ.
μετ. Τσαμαδοῦ) Ἀθῆναι 1930.

Ἱστορικός ἰδεαλισμός καὶ ἱστορ. ὕλισμός.
Καθηγ. τοῦ παν. Βερολίνου: Τὸ ἐργατικὸν
ζήτημα, (Ἑλλ. μετ. καὶ διασκευὴ Δ. Καλλι-
τσουνάκι, Ἀθῆναι 1919-20).

Ma doctrine, (trad. Française, Paris 1938).
Problèmes sociaux de jadis et d' à pré-
sent, Paris 1923.

Λενινισμός, εἰς Ἀρχεῖον οἰκ. καὶ κοιν.
ἐπιστημῶν, Ἀθῆναι 1927.

«Κάρολος Μάρξ», Ἀθῆναι 1929.

Le programme socialiste, (trad. Franç. L.
Remy, Paris 1910.

Αἱ σχέσεις τῶν δύο φύλων καὶ ὁ Μαρ-
ξισμός, (Ἑλλην. μετάφρ.).

«Πιστεύω». (Ἀπλαῖ σκέψεις ἐπὶ τῶν κοι-
νωνικῶν προβλημάτων), Ἀθῆναι 1935.

Socialisme et philosophie Paris 1899, p. 212.
Le socialisme contemporain, (Bruxelles,
1881, p. 481).

La révolution prolétarienne et le renégat
Kautsky, Paris 1911).

Κράτος καὶ ἐπανάστασις, (Ἑλλην. μετ.
Ν. Δούμα, Ν. Ὑόρκη. 1923).

Τί νὰ κάνουμε, (Ἑλλην. μετ. Θ. Τζαδέα,
Ἀθῆναι 1928).

Le collectivisme. Examen critique du
nouveaux socialisme, (I. Paris 1881, p. 449,
II. Paris 1909 p. 709).

Ἄκοσοσιαλισμός καὶ ἡ κοινωνία. (Ἑλλην.
μετ. Ἀθῆναι 1921).

Au delà du Marxisme, (Paris 1927, p. 406).

Γ.Δ. ΤΡΕΚ.Τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2006

- Marx (K) et Engels (F): Κομμουνιστικό μανιφέστο, (Ἑλλην. μετ. Ἰω. Κορδάτου, Ἀθήναι 1927).
- Marx (K). Κριτικὴ τῆς πολιτικῆς οἰκονομίας.
Τὸ Κεφάλαιον, (Ἑλλην. μετάφρασις).
Marxisme (à la lumière du) Essais : Sciences physicomatématiques, sciences naturelles, sciences humaines, (Conferences faites à la com-
mission du cercle de la Russie neuve) par : J. Baby, M. Cohen, G. Friedmann, P. Laverenne, J. Lagavin, R. Maublanc, H. Mineur, Ch. Parain, M. Prenaut, A. Sauvageot, H. Wallon. Paris 1935, p. 312.
- Μπρατσιώτου (Π) : Οἱ τρεῖς ἱεράρχαι καὶ τὸ κοινωνικὸν ζήτημα, (Ἀθήναι 1931).
- Mussolini (B) : Le fascisme. Doctrines — institutions (trad. franç. Paris).
- Nitti (Γ) : Μπολσεβικισμὸς, φασισμὸς καὶ δημοκρατία. (Ἑλλην. μετ. Ἀλιθιζάτου, Ἀθήναι 1927).
- Wells (H) : Παγκόσμιος ἱστορία, (Ἑλλην. μετ. Ἀθήναι 1933).
- Παπαρηγοπούλου (K) : Ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.
Πλεχάνωφ (Γ) : Ἀναρχισμὸς καὶ σοσιαλισμὸς, (Ἑλλην. μετ. Ἀθήναι 1927).
- Σίδερη (Ἀριστ.) : Ὁ ἱστορικὸς ὕλισμὸς, (Ἀθήναι 1925).
Skelton Socialisme, a Critical Analysis.
Σκληροῦ (Γ) : Τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, (Ἀλεξάνδρεια 1919).
- Sombart (W) : Καθηγητοῦ πανεπιστημίου Βερολίνου :
Der Proletarische Socialismus, Leipzig 1924
Das Proletariat (Ἑλλην. μετ. Κορώνη 1921).
Le socialisme Allemand, (trad. Française Paris 1938, p. 360).
- Στοιγιάννη (Ἰω) : Τί εἶδα στὴ Ρωσσία, (ταξιδ. ἐντυπώσεις).
Στεφανίδου (Δημ) : Τὸ κοινωνικὸ ζήτημα ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Γερμανικοῦ ἐθνικοσοσιαλισμοῦ, Ἀθήναι, 1939.
- Τσορμπατζῆ (Γ) : Ἡὼς τῆς Ἑβραϊκῆς παλιγγενεσίας, Ἀθήναι 1925.
- Φεσσοπούλου (Γ) : Ὁ κομμουνισμὸς ἐν τῇ πράξει, Ἀθήναι 1927.
Φωτήλα (Νότη, Ἀλ.) Κοινωνικὴ πολιτικὴ, Ἀθήναι 1937.

Ἐπίσης : Τὰ σχετικὰ ἄρθρα τῆς Μ. Ε. Ἐγκυκλοπαιδείας καὶ τοῦ Λεξικοῦ Ἐλευθερουδάκη, τοῦ Ἐγκυκ. Λεξ. Larousse καὶ διάφορα ἄρθρα καὶ μελέτας εἰς ἡμερίδας καὶ περιοδικά, τῶν ὁποίων θεωροῦμεν περιττὴν τὴν ἰδιαιτέραν μνείαν.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν κοινόν.
Εἰσαγωγή.
ΜΕΡΟΣ Α'. (ΙΣΤΟΡΙΚΟΝ)
ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΙ ΑΓΩΝΕΣ ΤΗΣ
ΑΡΧΑΙΟΤΗΤΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Προχριστιανικὸς κόσμος.

- 1.— Ἀρχικὴ ἐμφάνισις τῶν κοινωνικῶν ἀγῶνων καὶ αἰτία τῆς γενέσεως αὐτῶν.
- 2.— Ἰουδαία-Βαβυλῶν-Αἴγυπτος-Ἰνδία-Κίνα.
- 3.— Ἀρχαία Ἑλλάς.
- 4.— Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ Χριστιανισμοῦ.

- 1.— Ἡ Καινὴ διδαχὴ, ὁ σκοπὸς καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς.
- 2.— Ἀνατολή. Ἡ ζωὴ εἰς τὴν Βυζαντινὴν Αὐτοκρατορίαν.
- 3.— Δύσις. Ἡ κοινωνικὴ ἐν αὐτῇ ἐξέλιξις μέχρι τέλους τοῦ 18ου αἰῶνος.
- 4.— Ἡ Γαλλικὴ ἐπανάστασις, τὰ κηρύγματα τῶν φιλελευθέρων καὶ οἱ συνέπειαι αὐτῶν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Οἱ Πρόδρομοι τοῦ κοινωνισμοῦ.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Σισμὸν ντὲ Σισμονδί.
- 3.— Ροβέρτος Ὅουεν.
- 4.— Σαίμ—Σιμόν.
- 5.— Κάρολος Φουριέ.
- 6.— Πέτρος Προυντών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Οἱ Ἰδρυταὶ τοῦ συγχρόνου κοινωνισμοῦ.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Κάρολος Μάρξ.
- 3.— Φρειδερίκος Ἐγκελς.
- 4.— Νικόλαος Λένιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ποικιλίαι ἢ σχολαὶ τοῦ κοινωνισμοῦ.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Κρατικὸς σοσιαλισμὸς.
- 3.— Ἐπιστημονικὸς σοσιαλισμὸς, (Μαρξισμὸς).
- 4.— Ἐπαναστατικὸς σοσιαλισμὸς, (κομμουνισμὸς).

- 5.— Συνδικαλισμὸς.
  - 6.— Ἀγροτικὸς σοσιαλισμὸς.
  - 7.— Χριστιανικὸς σοσιαλισμὸς.
- ΜΕΡΟΣ Β'. (ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΟΝ)**
ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α'.

Πνευματικὸν περιεχόμενον ἢ κοσμοθεωρία τοῦ κοινωνισμοῦ

- 1.— Γενικά.
- 2.— Ὁ ἄνθρωπος καὶ ἡ ζωὴ.
- 3.— Μεταφυσικὴ.
- 4.— Πολιτικὴ.
- 5.— Κοινωνικὴ φιλοσοφία.
- 6.— Οἰκονομία.
- 7.— Γενικὴ εἰκὼν τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας τοῦ μέλλοντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β'.

Μυστικαὶ δυνάμεις καὶ κοινωνισμὸς.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ δράσις τῶν μυστικῶν δυνάμεων.
- 3.— Οἱ κινητήριοι μοχλοὶ τῶν μυστικῶν δυνάμεων καὶ οἱ σκοποὶ οὐτῶν.
- 4.— Αἱ μυστικαὶ ἀρχαὶ τοῦ κοινωνισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ'.

Αἰτία διαδόσεως τοῦ κοινωνισμοῦ καὶ ἀποτελέσματα αὐτῶν.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Ἡ ἐκμετάλλευσις τῶν εὐνοϊκῶν συνθηκῶν.
- 3.— Ἀδιαφορία τῶν ἀρμοδίων πρὸς ἕμψυκον.
- 4.— Ἀποτελέσματα ἐκ τῆς διαδόσεως τοῦ κοινωνισμοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'.

Ψυχολογία τῶν ὁπαδῶν τοῦ σοσιαλισμοῦ.

- 1.— Γενικά.
- 2.— Τὸ προλεταριάτον.
- 3.— Οἱ μισθωτοί. (Δημόσιοι καὶ ἰδιωτικοὶ ὑπάλληλοι).
- 4.— Οἱ Διανοσούμενοι.
- 5.— Αἱ ἀστικαὶ τάξεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ε'.

Ὁργάνωσις καὶ σύστημα τοῦ ἐλέγχου.

- 1.— Αἱ δυσχέρειαι.
- 2.— Ἡ μέθοδος τῆς ἐργασίας.